

Συλλογιστική Πορεία

Θεωρία & Ασκήσεις

Διδακτικοί Στόχοι

Επιδιώκεται ο μαθητής να διακρίνει:

- το είδος της συλλογιστικής πορείας (παραγωγική - επαγωγική) σε έναν συλλογισμό.

Βιβλίο Μαθητή: σσ. 9-12

Εμφάνιση στις Πανελλαδικές Εξετάσεις: 9/76 (11,84%)

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	
ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ	ΟΡΙΣΜΟΣ
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΗ	Από μία γενική αρχή (μείζων προκειμένη), που ισχύει για όλα τα είδη ενός γένους, και μέσω ενός περιοριστικού δεδομένου (ελάσσων προκειμένη) καταλήγουμε σε συμπέρασμα για ένα μόνο είδος του γένους. Στον παραγωγικό συλλογισμό το συμπέρασμα προκύπτει με απόλυτη βεβαιότητα από τις προκειμένες.
ΕΠΑΓΩΓΙΚΗ	Μέσω μιας σειράς δεδομένων που ισχύουν για ορισμένα μόνο είδη ενός γένους (προκειμένες) καταλήγουμε σε μία γενική αρχή (συμπέρασμα) που ισχύει για όλα τα είδη του γένους. Στον επαγωγικό συλλογισμό το συμπέρασμα προκύπτει πιθανολογικά από τις προκειμένες.

* Για να εντοπίσουμε το είδος της συλλογιστικής πορείας ενός επιχειρήματος που αναπτύσσεται σε μία παράγραφο, πρέπει να το μετατρέψουμε σε συλλογισμό της Τυπικής Λογικής, εντοπίζοντας πρώτα το συμπέρασμα - αποδεικτέα θέση (βρίσκεται συνήθως στη θεματική πρόταση ή την κατακλείδα) και στη συνέχεια τις προκειμένες προτάσεις (είναι οι μείζονες λεπτομέρειες της παραγράφου).

ΑΠΑΝΤΗΜΕΝΑ ΘΕΜΑΤΑ

[α] Να εντοπίσετε το είδος της συλλογιστικής πορείας (παραγωγική - επαγωγική) του επιχειρήματος που ακολουθεί.

Όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί. Ο Σωκράτης είναι άνθρωπος. Άρα, ο Σωκράτης είναι θνητός.

Ενδεικτική Απάντηση

Η συλλογιστική πορεία του επιχειρήματος είναι παραγωγική, διότι από μία γενική διαπίστωση (όλοι οι άνθρωποι είναι θνητοί) καταλήγουμε σε ένα ειδικότερο συμπέρασμα (ένας από τους ανθρώπους, ο Σωκράτης, είναι θνητός).

[β] Να εντοπίσετε το είδος της συλλογιστικής πορείας (παραγωγική - επαγωγική) του επιχειρήματος που ακολουθεί.

Ο χρυσός, ο άργυρος και ο σίδηρος θερμαινόμενοι διαστέλλονται. Ο χρυσός, ο άργυρος και ο σίδηρος είναι μέταλλα. Άρα, τα μέταλλα θερμαινόμενα διαστέλλονται.

Ενδεικτική Απάντηση

Η συλλογιστική πορεία του επιχειρήματος είναι επαγωγική, διότι από μία σειρά ειδικών προτάσεων (ορισμένα από τα μέταλλα -ο χρυσός, ο άργυρος και ο σίδηρος- θερμαινόμενοι διαστέλλονται) καταλήγουμε σε ένα γενικότερο συμπέρασμα (όλα τα μέταλλα θερμαινόμενα διαστέλλονται).

[γ] Να προσδιορίσετε το είδος του συλλογισμού που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στην παράγραφο του κειμένου του που ακολουθεί και να δικαιολογήσετε την απάντησή σας. [Ημερήσια (επαναληπτικές) 2003]

Ενόψει της νέας χιλιετίας, το ανθρώπινο γένος είναι υποχρεωμένο να σχεδιάσει ένα νέο εκπαιδευτικό σύστημα και να διαμορφώσει τους όρους ενός νέου πολιτισμού. Και είναι υποχρεωμένο να το πράξει τούτο -επιτρέψτε μου να επισημάνω- όχι γιατί το εκπαιδευτικό σύστημα και ο πολιτισμός του παρελθόντος απέτυχαν, αλλά διότι άλλαξε η κοινωνία. Τίποτε από όσα ο άνθρωπος μπορεί να σκεφθεί και να δημιουργήσει -αν πρόκειται να καταστεί βιώσιμο- δεν είναι δυνατό να υπάρξει ερήμην της κοινω-

νίας. Αλλάζουν οι κοινωνικές συνθήκες; Αλλάζουν, επίσης, οι ιδέες, οι πεποιθήσεις, οι μορφές της τέχνης, οι επιστημονικές αντιλήψεις και ούτω καθεξής .

Ενδεικτική Απάντηση

Ο συλλογισμός είναι παραγωγικός, γιατί από μία γενικά αρχή, σύμφωνα με την οποία όταν μια κοινωνία αλλάζει, αλλάζουν και οι θεσμοί, οι αξίες, ο πολιτισμός κτλ. («Τίποτε από όσα ο άνθρωπος μπορεί να σκεφθεί και να δημιουργήσει ... οι επιστημονικές αντιλήψεις και ούτω καθεξής»), καταλήγουμε σε ένα συμπέρασμα για την ανάγκη αλλαγής σε έναν από τους κοινωνικούς θεσμούς, την εκπαίδευση («Ενόψει της νέας χιλιετίας, το ανθρώπινο γένος είναι υποχρεωμένο να σχεδιάσει ένα νέο εκπαιδευτικό σύστημα και να διαμορφώσει τους όρους ενός νέου πολιτισμού»).

[δ] Ποια συλλογιστική πορεία ακολουθεί ο συγγραφέας στην τελευταία παράγραφο του κειμένου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας. [Ημερήσια (επαναληπτικές) 2008]

Η Δημοκρατία περνάει στον καιρό μας και δοκιμασία και κρίση. Το πρόβλημά της είναι σύνθετο. Δοκιμασία για τη Δημοκρατία είναι η ανάγκη να κυβερνήσει ανθρώπινα σύνολα τεράστια, που ξεπερνάνε τα φυσικά της μέτρα. Γιατί το δημοκρατικό πολίτευμα είναι εφικτό εκεί όπου όλα βρίσκονται στα μέτρα του ανθρώπου, όπου η άσκηση της εξουσίας κι ο έλεγχός της είναι άμεσα ή σχεδόν άμεσα, όπου το άτομο έχει υπόσταση, δεν μεταβάλλεται σ' απρόσωπη μονάδα μέσα σε αστρονομικό αριθμό. Το αν θα μπορέσει να περισωθεί η Δημοκρατία μέσα στα ωκεάνια ανθρώπινα σύνολα της σημερινής και της αυριανής εποχής είναι κάτι που θα το ιδούν όσοι επιζήσουν κι αυτοί που θα 'ρθουν. Κρίση όμως περνάει η Δημοκρατία στην αναμέτρησή της με την εσωτερική πραγματικότητα. Πόσοι και πού είναι ώριμοι να τη δεχτούν; Πόσοι έχουν το ανάστημα να τη δικαιώσουν;

Ενδεικτική Απάντηση

Ο συλλογισμός είναι επαγωγικός, γιατί από μία σειρά ειδικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα η δημοκρατία, τη δοκιμασία («Δοκιμασία για τη Δημοκρατία είναι ... κι αυτοί που θα 'ρθουν») και την κρίση («Κρίση όμως περνάει η Δημοκρατία ... να τη δικαιώσουν;»), καταλήγουμε σε μία γενική αρχή ως συμπέρασμα, ότι η δημοκρατία αντιμετωπίζει ένα σύνθετο πρόβλημα («Η Δημοκρατία περνάει στον καιρό μας και δοκιμασία και κρίση. Το πρόβλημά της είναι σύνθετο»).

ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

[α] Με ποια συλλογιστική πορεία αναπτύσσεται η παράγραφος που ακολουθεί; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας. [Ημερήσια (επαναληπτικές) 2008]

Θεσμοί που δοκιμάστηκαν στο παρελθόν επί αιώνες, που καθιερώθηκαν με αίμα πολύ, έχουν πια διαβρωθεί. Η οικογένεια, που ήταν η ζεστή φωλιά όπου πλάθονταν κι οπλίζονταν ο άνθρωπος, κάθε μέρα γίνεται και πιο σκιώδης. Ο τρόπος ζωής που είχε το παρελθόν κληροδοτήσει από γενιά σε γενιά -τιμιότητα, ντροπή, αξιοπρέπεια και κοινωνική συνεργασία- κινδυνεύει και αναιρείται καθημερινά από την πρακτική της εποχής μας. Το παρελθόν, ως αυθεντία, ως πηγή κανόνων βίου, υποφέρει από δεινή αμφισβήτηση.

[β] Να εντοπίσετε το είδος της συλλογιστικής πορείας (παραγωγική - επαγωγική) του επιχειρήματος που υπάρχει στην παράγραφο που ακολουθεί. [Ημερήσια (επαναληπτικές) 2007]

Η Ελευθερία, καθώς αισθάνεται πως βρίσκεται αδιάκοπα σε κίνδυνο, είναι γρηγορούσα. Δεν επαναπαύεται σ' όσα απόχτησε. Δεν εθελουφλεί μπροστά στις δυνάμεις που την απειλούν. Δεν βυθίζεται στη βλάσφημη απόλαυση των αγαθών. Ανησυχεί, διαλογίζεται, προβληματίζεται. Κρατεί πάντα γυμνό και πάντα όρθιο το τρομερό της σπαθί γιατί αν το σπαθί χαμηλώσει, αν δισταγμός ή ατολμία την κυριέψουν, η Ελευθερία θα 'χει χαθεί.

[γ] Ποια είναι η συλλογιστική πορεία (παραγωγική - επαγωγική) του παρακάτω συλλογισμού; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας. [Ημερήσια 2004]

Όπου απουσιάζει ο ανταγωνισμός, ο άνθρωπος δεν πλουτίζει τα εφόδιά του. Σε παλαιές εποχές απουσίαζε ο ανταγωνισμός. Άρα, ο άνθρωπος σε παλιές εποχές δεν πλούτιζε τα εφόδιά του.

[δ] Με τι είδους συλλογιστική πορεία (παραγωγική ή επαγωγική) οργανώνεται η παρακάτω παράγραφος του κειμένου; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας. [Ομογενείς 2005]

Ιδού λοιπόν γιατί αμφισβητείται ο «πολιτισμός» μας. Με το κυνηγητό των ανέσεων, τη δίψα της πολυτέλειας, την επιδειξιμανία υποδούλωσε τον δημιουργό στα δημιουργήματά του, το πνεύμα στις επινοήσεις και στις

κατασκευές του. Έκανε τον άνθρωπο δυστυχή (σωματικά και ψυχικά τσακισμένο, νευρικά εξαντλημένο, πρόωρα γερασμένο ή ηθικά ανάπηρο, κοινωνικά απόβλητο, αποθηριωμένο) μ' εκείνα ακριβώς τα μέσα που περιμένε να του αλαφρώσουν το βάρος της ζωής.

[ε] Με ποια συλλογιστική πορεία (επαγωγική - παραγωγική) αναπτύσσει τη σκέψη του ο συγγραφέας στην πρώτη παράγραφο του κειμένου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας. [Ημερήσια 2002]

Ο εικοστός αιώνας δικαίως χαρακτηρίζεται ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικοοικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος «Δυτικός άνθρωπος» ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολύ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ού αιώνα. Ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες βιοϊατρικές επιστήμες. Η ανακάλυψη της δομής του DNA, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη «έκρηξη γνώσης» στους τομείς της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων.

[στ] Με ποια συλλογιστική πορεία (παραγωγική - επαγωγική) αναπτύσσεται η παράγραφος που ακολουθεί. Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας. [Ημερήσια (επαναληπτικές) 2005]

Όσο προχωρεί ο άνθρωπος στην ηλικία και αποκτά μεγαλύτερη πείρα της ζωής, τόσο τείνει να παραδεχτεί (άλλο θέμα, αν τελικά το καταφέρνει) ότι πρέπει να περιορίζει τις αξιώσεις του και να μην περιμένει από τούτο τον κόσμο περισσότερα από όσα είναι δυνατόν να του παραχωρηθούν. Σ' αυτή τη δυσάρεστη αλλά σώφρονα παραδοχή έχουν από την ανώνυμη και την επώνυμη θυμοσοφία δοθεί πολλές αποφθεγματικές διατυπώσεις που χάρη στη λακωνικότητά τους μένουν στη μνήμη και εύκολα περνούν από στόμα σε στόμα – απόδειξη ότι εκφράζουν ένα πολύτιμο θησαύρισμα της ανθρώπινης συνείδησης: «Βέλτιον το μη χείρον», «Το καλύτερο είναι εχθρός του καλού», «Στέργε τα παρόντα», «Μηδέν άγαν» κτλ. κτλ.

[ζ] Με ποια συλλογιστική πορεία (παραγωγική – επαγωγική) αναπτύσσεται το παρακάτω απόσπασμα του κειμένου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας. [Ημερήσια (επαναληπτικές) 2006]

Η συνηθισμένη, ωστόσο, μορφή του φανατισμού είναι αληθινά αποκρουστική. Ο φανατικός, σ' όλες τις εποχές, είναι στενοκέφαλος και στενόκαρδος. Το οπτικό του πεδίο είναι περιορισμένο και το πείσμα του ακα-

τανίκητο. Αγνοεί τους συμβιβασμούς, αλλ' αγνοεί και τις καλόπιστες κ' ευγενικές παραχωρήσεις. Φρουρός συχνά ενός δόγματος που υποστηρίζει τις εξοχότερες αρετές, όσο προχωρεί τις χάνει ο ίδιος. Γίνεται απάνθρωπος, ωμός, σκαιός, αποθηριώνεται, για να εξανθρωπίσει τους ανθρώπους. Ο φανατισμός δημιουργεί καταστάσεις βρασμού. Αλλά βρασμού από εμπάθεια, μίσος, ακόμη κ' εγκληματική διάθεση.